yapı 475

MİMARLIK
TASARIM
KÜLTÜR
SANAT
NİSAN
2022
39 TL

Datong Sanat Müzesi, Foster + Partners

- DOSYA: **2022 Pritzker Mimarlık Ödülü'nün Sahibi: Francis Kéré**
- Müze Gazhane, **Gülsün Tanyeli , Yıldız Salman, Sevim Aslan, Deniz Aslan, Kani Kuzucular**
- Öveçler Çankaya Evi, **Aura Design Studio**
- Lamartine Otel, **Designist**

ISSN 1300-3437 04
9 771300 343005

içindekiler

YAPI **475** NİSAN APRIL 2022
AYLIK MİMARLIK TASARIM KÜLTÜR SANAT DERGİSİ
MONTHLY ARCHITECTURE DESIGN CULTURE AND ART MAGAZINE

KURULUŞU FOUNDED **1973**

KURUCU FOUNDER
Doğan Hasol

YAYIMLAYAN PUBLISHED BY
PRCHITECT İLETİŞİM LTD. ŞTİ.
Balmumcu Mah. Zincirlikuyu Yolu Sok.
No: 7 D: 2 Beşiktaş, İstanbul
Tel: +90 212 809 28 72

PRCHITECT İLETİŞİM LTD. ŞTİ. ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
Yasemin Şener Çobanoğlu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ (SORUMLU)
EDITOR-IN-CHIEF
Yasemin Şener Çobanoğlu
ysener@yapidergisi.com

EDİTÖR EDITOR
Baran Gülsün
editor@yapidergisi.com

KATKIDA BULUNANLAR CONTRIBUTORS
Doğan Hasol, Mehmet Çubuk, Şengül Öymen Gür, Berna Güç, Betül Halime Uzunay, Güneş Mutlu Avinç, Semra Arslan Selçuk, Özge Gündem, Neslinur Hızlı Erkılıç, Ayşen Ciravoğlu

GRAFİK TASARIM GRAPHIC DESIGN
Emre Çıkınoğlu, BEK

GRAFİK UYGULAMA REALIZATION
Gülizar Aşık

REKLAM REZERVASYON ADVERTISING RESERVATION
info@prchitect.com

BASKI VE RENK AYRIMI PRINT AND COLOR SEPARATION
Şan Ofset Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 45170

BASKI TARİHİ VE YERİ PRINT DATE AND PLACE
27.03.2022, İSTANBUL

DAĞITIM DISTRIBUTION
Dünya Eko Basım Yayın Dağıtım Tic. ve San. A.Ş

YAYIN TÜRÜ
Yaygın, Süreli

SAYISI SINGLE COPY
39 TL

ABONELİK SUBSCRIPTION
Standart Abonelik (10 sayı): 350 TL
Öğrenci Abonelik (10 sayı): 325 TL

ABONELER VE DAĞITIM SERVİSİ
SUBSCRIPTION AND CIRCULATION SERVICE
(0212) 809 28 72

YAZI VE YÖNETİM BÜROSU
EDITORIAL AND ADMINISTRATIVE OFFICE
Balmumcu Mah. Zincirlikuyu Yolu Sok.
No:7/2 Beşiktaş, İstanbul
Tel: +90 212 809 28 72
info@yapidergisi.com www.yapidergisi.com

Yayımlanan yazılardaki düşünceler yazarlarına ait olup YAPI Dergisi'ni bağlamaz. Kaynak gösterilerek yazılardan alıntı yapılabilir. Reklamlar reklam verenin sorumluluğundadır. YAPI Dergisi reklamlarda verilen bilgilerden dolayı sorumlu tutulamaz. Yayımlanan projelerdeki bilgiler künyedeki mimar ve tasarımcıları tarafından bildirilmiş olup, onların sorumluluğundadır.

ISSN 1300-3437

KAPAK COVER
Datong Sanat Müzesi
KAPAK FOTOĞRAFI COVER PHOTO
@Yang Chaoying

Tarandığı Veri Tabanı:
Design and Applied Arts Index (DAAI)

Francis Kéré ve Yapı Üretmenin Ötesine Geçen Mimarlık Anlayışı 4

2022 Pritzker Ödülleri jürisine göre, Francis Kéré mimarlığın nesneyle değil, hedefle ilgili olduğunu ve bir ürün değil, süreç olduğunu çok iyi biliyor. Çalışmaları kendi bağlamı içerisinde kök salmış maddeselliğin gücünü gösteriyor. Kéré'nin topluluklar için ve topluluklarla beraber inşa ettiği mimarlık ürünleri; yapım teknikleri, malzemeleri, programları ve benzersiz karakterleriyle doğrudan yerel topluluklara ait olma niteliği taşıyor.

Doğan Hasol'dan 6

- Cengiz Bektaş'ı Anlalım…

"Penceremden", Mehmet Çubuk 8

- Metropol İstanbul'da Halka Denetim Olanağı Sunan Bir Hizmet ve Vizyoner Bir Girişimin Düşündürdükleri…

Görüş - Tartışma 12

- Şengül Öylen Gür: Mimar Şevki Vanlı'nın Saygıdeğer Anısına…

Haberler 14

- Milliyet Mimarlık dergisinin 15. sayısı çıktı
- Enis Kortan vefat etti
- Şehrin farklı mahalleleri 17. İstanbul Bienali'ne ev sahipliği yapıyor
- Heritage İstanbul 2022
- Mimarlık Eğitiminde Konuşulmayanlar
- 140 Yılın Mimarlığına Tanıklık: 1882-2022

Bir Konu 18

- Walden (Ormanda Yaşam) Romanındaki İnsan-Mekan İlişkilerinin Deneyim Kavramıyla İrdelenmesi

Ürünler 24

Sanat 28

- FutureGarden
- Hem Var Hem Yokmuş Gibi
- Başka Yer
- Kağıt, Taş, Zaman
- Kerr

60

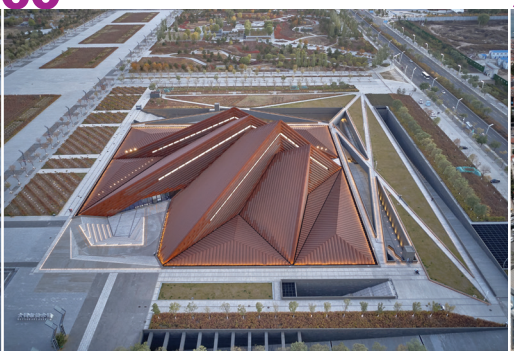

70

84

90

2022 Pritzker Mimarlık Ödülü'nün Sahibi: Francis Kéré 30

Baran Gülsün
Pritzker Mimarlık Ödülü'ne, bu yıl, içinde bulunduğumuz tüketim çağında alternatif mimarlığın nasıl üretileceğini en samimi ve basit haliyle bizlere gösteren Francis Kéré layık görüldü. Bu sebeple, bu ayki Dosya sayfalarında Francis Kéré'nin farklı kıtalara yayılan projelerini derledik.

Canlı Strüktürler Sürdürülebilir Yapılı Çevreler İçin Bir Alternatif Olabilir mi? 42

Güneş Mutlu Avinç, Semra Arslan Selçuk
İnsanların doğayla bir bütün olarak yaşama düşüncesinden ortaya çıkan yaklaşımların temel hedeflerinin ağaçları mimari ve kentsel tasarımla birleştirerek "yaşayan yapılı çevreler" oluşturmak olduğu iddia edilse de, incelenen örneklerin "doğayı oportünist ve antroposentrik bir yaklaşımla şekillendiren bir düşünce yapısının ürünleri" olduğunu öne süren bir çalışma.

İkonlar ve Yansımalar: Berlin 48

Özge Gündem
Berlin'de İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hızla yenilenmeye başlayan kent dokusunda oluşan modern ve modern sonrası mimari dokunuşları; mimarlık tarihi ve kuramında yer edinmiş yapılar üzerinden inceleyerek, son 50 yılda "simge / sembol" olma arzusu ile gelişen rekabet ortamında yükselen yapıların şehrin genelinde bir bütünlük sağlayıp sağlamadığını tespit etmek üzerine...

Kentin Geçici Sahneleri olarak Artakalan Mekanlar 54

Neslinur Hızlı Erkılıç, Ayşen Ciravoğlu
Geçicilik, deneysel aktiviteler ve aktif seyirci hareketleri gibi yenilikçi müdahalelerle kentin artakalan mekanlarının geçici sahnelere dönüşmesi ve bu kapsamda değişen sahne/mekan algısının dünyadan örnekler üzerinden irdelenmesi.

Datong Sanat Müzesi 60

MİMARİ TASARIM: Foster + Partners
Foster + Partners tasarımı Datong Sanat Müzesi'nin, dört piramidin iç içe geçmesiyle elde edilen formu doğal tepelere referans verirken, bina aynı amaçla toprak tonlarında paslanmış çelikle kaplanmış.

Müze Gazhane 70

PROJE MÜELLİFLERİ: Gülsün Tanyeli (İTÜ, Proje Yürütücüsü), Yıldız Salman (İTÜ), Sevim Aslan (DS), Deniz Aslan (İTÜ-DS), Kani Kuzucular (1947-2007)

Hasanpaşa Gazhanesi, 25 yılık uzun koruma çabalarının ardından Gülsün Tanyeli, Yıldız Salman, Sevim Aslan, Deniz Aslan ve Kani Kuzucular tarafından hazırlanan restorasyon ve tasarım projelerinin uygulanmasıyla Müze Gazhane olarak Anadolu Yakası'nın yeni odağı haline geldi.

Öveçler Çankaya Evi 84

MİMARİ TASARIM: Aura Design Studio
Aura Design Studio, Öveçler Çankaya Evi projesinde, teraslamalar ve yeşil alan düzenlemeleri ile topoğrafyadan görsel ve fonksiyonel olarak yararlanmış.

Lamartine Otel 90

İÇ MİMARİ TASARIM: Designist
Bir bağlam olarak tarih ve kültür, Designist tarafından tasarlanan ve adını şair Alphonse de Lamartine'den alan Lamartine Otel'in iç mekan tasarımının altyapısını oluşturuyor.

BU SAYIDAKİ REKLAMLAR DİZİNİ

- Betek Boya San. ve Tic. A.Ş. 5
- CK Architecture 22-23
- Eczacıbaşı Yapı Gereçleri San. Tic. A.Ş. Arka Kapak
- Erkoç Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. Arka Kapak İçi
- Fibrobeton Yapı Elemanları San. İnş. Tic. A.Ş. Ön Kapak İçi Karşısı
- Hitit Seramik San. ve Tic. A.Ş. Ön Kapak İçi
- İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş 7
- Legrand Elektrik San. A.Ş. 10
- pRchitect İletişim Ltd. Şti. 17-96
- Samsung Türkiye 9
- T.C. Fatih Belediyesi 15

Kentin Geçici Sahneleri olarak Artakalan Mekanlar

Leftover Spaces as Temporary Scenes of the City

ENGLISH SUMMARY ON PAGE 59

Geçicilik, deneysel aktiviteler ve aktif seyirci hareketleri gibi yenilikçi müdahalelerle kentin artakalan mekanlarının geçici sahnelere dönüşmesi ve bu kapsamda değişen sahne/mekan algısının dünyadan örnekler üzerinden irdelenmesi.

NESLİNUR HIZLI ERKILIÇ *
AYŞEN CİRAVOĞLU **

"Tüm aile için harika bir gün!"
"Sosyalleşmekten, müzikten, yeşil alandan keyif alanlar için gidilebilecek bir yer…"
"Kentin kültür merkezi ve Bristol'a gitmemim tek sebebi…"

» Bu sözler, İngiltere Bristol'de bir restoran, alışveriş merkezi, büyük kamusal bir park veya meydan için değil, Jamaika Caddesi ile Stokes Croft yolunun birleştiği noktada zamanla kentliler tarafından tanımlı bir yere dönüştürülmüş artakalan bir alan için Google Haritalar'da (URL 1) paylaşılan görüşlerdir. Kentin merkezinde işlek bir yol olan Stokes Croft, aynı zamanda çevredeki sanatsal işlerle turistik bir yer halini alan bölgenin yerel halk tarafından kullanılan takma adıdır. Bölgenin kentli için özel bir anlam taşımasında, yukarıda bahsi geçen artakalan alanın etkisi büyüktür. Özel bir mülk olan bu alanın, uzun bir süre bitişiğindeki yapının sağır duvarının reklam panosu olarak değerlendirilmesi dışında kullanılmaması ve bakımsız kalması, bölgenin özgün niteliklerinin tanınması için bir araya gelen topluluk örgütü Stokes Croft Halk Cumhuriyeti'ni (People's Republic Stokes Croft) harekete geçirmiştir. Topluluk, burayı kamusal yaşamın bir parçası olarak kontrol altına almış, duvar resimleri hazırlamış ve çeşitli etkinlikler düzenlemiştir (URL 2). Böylelikle öncesinde herhangi bir mimari program içermeyen planlamadan artakalan alan, soylulaştırma sürecindeki bölgenin popüler dükkanlarının arasında kentlinin de katılımıyla geri kazanılarak, "Turbo Adası" (Turbo Island) adıyla kent parkına (Resim 1) dönüştürülmüştür.

Gündelik hayatı çepeçevre saran metropol yaşantılarıyla bugünün kentleri, yeşil alanların mekansal niteliğinin göz ardı edilmesi, kamusal alanların tüketimin ve gücün etkisinde spekülatif alanlara dönüştürülmesi, sosyal etkileşimin azalması gibi çetrefil kentsel sorunlarla karşı karşıyadır. Bu durum, sıradan bireyi bu değişime direnmeye ve alternatif mekansal pratiklerle yeniden tanımlayabildiği kentsel boşluklara yönlendirmektedir.

Turbo Adası, farklı kentlerdeki artakalan mekanlar için benzer yaklaşımların benimsenmeye başladığı, gündemdeki pek çok örnekten yalnızca biridir. Geçici aktivitelerle kamusal yaşama dair alternatif perspektifler sunan bu örnek, yeni kentsel mekanların üretimi üzerine değişen -ve belki de değişecek- yaklaşım önerilerini işaret eder niteliktedir.

"Artakalan"ın Potansiyeli

Kentsel açık alanlar, herhangi bir işlevin yüklenmediği tasarlanmamış

alanlar olabilecekleri gibi yetersiz derecede tasarlanan veya var olan işlevini yitirmiş, geçici olarak kullanılmayan alanlara dönüşebilmektedir. Literatürde bu alanları içeren ilk kavram "Uluslararası Modernizm'in benimsediği ilkelerle tasarlanan yapılar ve sokaklar arasında kalan işe yaramayan zemin parçaları" (1) olarak tanımlanan "artakalan" (space left over) mekanlardır. Bu alanlar her kullanıcı için fiziksel ve sosyal açıdan farklı nitelendirilirken, genel bakış "belirsiz, boş, dağınık, tekinsiz, tanımlanmamış" oldukları yönündedir (2). Nitekim, modernist planlama ilkelerini eleştiren araştırmacılar, bu dönemde kent mekanının bitmişlik hissi uyandıran bir kurguyla tasarlanmasını, artakalan mekanların oluşmasında etken olarak göstermiş; kentlerin, çevresi ve birbirleriyle rasgele ilişkiler içinde olan devasa boyutlardaki binalarla delinmiş biçimsiz boşluklara dönüştüğünü öne sürmüşlerdir (3). Fakat güncel çalışmalar, artakalan alanların mekansal sürekliliklerinin belirsizliğinin ve tamamlanmamışlıklarının, hareketliliği, serbest zamanı ve özgürlüğü içinde barındırdığını savunmaktadır. Örneğin, içerisinde yer alan aktivitelerin zamansal süreksizliğiyle dikkat çeken "anlık mekanlar" (post-it spaces), üç temel karakteristiği; planlamadan "arta kalan" oluşumu, belirli gün ve gecelerde ortaya çıkan "geçici" kullanımları ve her tür kolektif eylem için uygunluk sağlayan "tetikleyici tavrı" ile alışılageldik kamusal mekanın bir alternatifidir (4).

Kentlerdeki farklı boşluklar yeniden tanımlandıkça birbirlerinden ayırt edilebilmelerinin yanında belirsizliklerinin büyük bir bölümünü otomatik olarak kaybetmeye başlamaktadır. Bunu savunan bir düşünceyle Stefano Boeri, belirsiz alanlara kesin bir morfolojik tanımlama getirilmesini indirgemeci bulduğunu belirtmiştir (5). Boeri'nin öne sürdüğü "yeni isimsiz mekanlar" bağlamında, kentsel yaşam, içerisinde bütüncül bir belirginlik ve uyum gerekliliğinin öncelikli olmadığı bir modele dayanmalı, kentsel deneyimlerin çeşitlenebildiği, alternatif olasılıkları barındıran mekanlar yaratabilmek adına çoğulluğu, anlamsızlığı içinde taşımalıdır. Benzer

Resim 1. Turbo Adası, Bristol, İngiltere (URL 8, URL 9).
Image 1. Turbo Island, Bristol, England (URL 8, URL 9).

yaklaşımla, Ignasi de Solà Morales Rubió, çeşitli sebeplerle terkedilmiş ve işlevsiz kalmış alanların ıssız, tehlikeli, işe yaramaz gibi olumsuz imajlarının yanında, olası bir alternatif olarak eleştirisinin mümkün olduğunu vurgulamıştır (6). Bunu aktarmak için, fotoğraf sanatçısı Man Ray'in "Müphem Alan" (Terrain Vague) ismini verdiği fotoğraf (Resim 2) üzerinden sanatın ve mimarlığın tekinsiz alanlara nasıl yaklaştığını sorgulamıştır. Solà-Morales, "terrain vague" teriminin anlamını İngilizce bir kelimeyle kavramanın yetersiz olduğunu, tercümesinin yalnızca İngilizce çevirilerle iletilmesi mümkün olmayan fırsatlar içerdiğini savunmaktadır (7). Fransızca "terrain" kelimesi; inşaat için uygun, sınırları belli kentsel veya kırsal bir arazi uzantısı olarak, İngilizce'de aldığı jeolojik anlamdan daha iyi bir kentsel kaliteyi çağrıştırmaktadır. Hem Latin (vacuus) hem Almanca kökenli (woge) olan Fransızca "vague" kelimesinin içerdiği üç ana çağrışım, dalga, boşluk ve belirsizdir. "Woge", denizin kabarması anlamında, hareketlenmeyi, istikrarsızlığı, dalgalanmayı temsil ederken, "vacuus" hem boş, sahipsiz hem de özgür, serbest, uygun anlamında kullanılmaktadır. "Vague" aynı zamanda muğlak ve bulanık anlamlarını taşımaktadır. Kullanım ve aktivite yokluğu ile özgürlük ve bekleyişin algısı arasındaki ilişki, kentin artakalan alanlarındaki mekansal potansiyele dikkat çekmek açısından önem taşımaktadır.

Geçici Kentsel Müdahaleler

Herhangi bir zamanda artakalmış, terkedilmiş, işlevini yitirmiş kentsel boşluklar, "canlı bir geçmişe sahip, geleceği üzerine planları mevcut ancak şimdiki zamanda ihmal edilen" alanlardır (8). Farklı boyut, tür, karakter ve oluşuma sahip bu alanlara uygulanacak müdahaleler, farklı iyileştirme ve dönüştürme stratejileri içermektedir.

Günümüz kentlerinde yalnızca iktidar stratejileriyle uygulanan politikalarla kentin mikro yaşamları ıskalanabilmekte, etkileşim halinde olan ilişkiler ağında toplumsal mekanlar ihmal edilebilmektedir. Bu duruma karşılık kentlerde kamusal hayatı canlandıran yeni bir müdahale yaklaşımı olarak geçici kullanımlar benimsenmeye başlamıştır. Planlama mekanizmalarına ek olarak geliştirilen geçici yaklaşımlar, bireylerin deneyimlerinin ön plana çıkarıldığı kullanıcı katılımlı, toplum tabanlı veya yerel yönetim destekli olabildiği gibi, yönetim kararları beklenmeden mikro-ölçekli mekansal müdahaleler de olabilmektedir.

Mekansal üretim pratiklerinin kentleşme stratejileri olarak kullanılmaya

Resim 2. "Müphem Alan", Man Ray, 1929 (URL 10).
Image 2. "Terrain Vague", Man Ray, 1929 (URL 10).

Resim 3. Holton Viyadüğü'nün altında yaya geçidi olarak yeniden tasarlanan Marsupial Köprüsü (URL 11)
Image 3. Marsupial Bridge redesigned as a pedestrian crossing under the Holton Street Viaduct (URL 11).

başlanmasıyla aktörler (kentliler, aktivist gruplar, kamu kurumları, özel girişimciler vb.) ve eylemlerin ölçeklerine bağlı olarak pratik tipleri birbirinden ayrışmıştır. Şemsiye bir terimle taktiksel kentleşme adı altında tanımlanan pop-up şehircilik (pop-up urbanism), gerilla şehircilik (guerilla urbanism), isyancı şehircilik (insurgent urbanism), geçici kentleşme (ad-hoc Urbanism), deneysel şehircilik (experimental urbanism) vb. yaklaşımlar, etkinlik, aktör, amaç, ölçek, kente etki süresi, yasal sürece entegrasyonu açısından farklılıklar taşımaktadır (9). Genel olarak eylem biçimleri benzer bu yaklaşımların ortak özellikleri geçici, düşük maliyetli, montajı ve sökülmesi hızlı, kendiliğinden, topluluk sorunları tarafından yönlendirilir özellikte olabilmeleridir (10). Bu müdahaleler, özellikle marjinal, sahiplenilmemiş, ihmal edilen yerleri geçici süreliğine faklı eylemlere açarak onları kentin deneyime açık, serbestliği ve sınırsızlığı içinde barındıran, gündelik hayatı diri tutan sosyal etkileşimin güçlü bir unsuru yapmaktadır. Temeli bireyin gündelik hayatını kolaylaştıracak, ihtiyaçlarına cevap verecek alternatif mekan arayışına dayanan geçici müdahaleler, artakalan alanların örtük varlığına işaret eden bir çeşit "yer kurma" pratikleridir.

Deneyime Açık Sahneler

Kültürel ve kimi zaman toplumsal kaygılarla halkın arasına karışmak isteyen sanat için, geçici müdahaleler ve katılım kavramları alternatif yaklaşımlar sunabilmektedir. Son dönemlerde kentteki anlamsız boşlukları yeniden canlandırarak kenti adeta sahne olarak kullanan performans sanatçıları kendilerine ayrılan galerilerin, tiyatro binalarının yerine kentin kamusal meydanlarını ve artakalan alanlarını tercih etmeye başlamıştır.

Kentte daha önce önünden geçilen bir merdiven artık performansın bir parçası, durakta bekleyen bir insan performansın katılımcısı, oyuncusudur. Kent, kentin yarattığı artakalan alan ve alanın çeşitli nitelikleri doğrultusunda uygulanan her performans birbirinden farklılaşmakta, her defasında ulaştığı insan ve verdiği mesaj değişmektedir. Bu kapsamda, yazının devamında gösteri sanatı, geçici müdahaleler ekseninde kente yeniden kazandırılan artakalan alan örneklerine yer verilmiştir.

ABD'nin Wisconsin eyaletine bağlı Milwaukee kentinde, tramvay ulaşım sistemi için tasarlanmış Marsupial Köprüsü, 1900'lerin başında artan otomobil kullanımı sebebiyle terk edilmiştir. Holton viyadüğünün strüktürel yapısından faydalanılarak viyadük boyunca uzanan köprü, şehrin değişen ulaşım ihtiyaçlarına yanıt vererek yaya-bisikletli kullanımı için yeniden kente kazandırılmıştır (Resim 3) (URL 3). Köprü, viyadüğün altındaki kullanılmayan alanı harekete geçiren, alternatif ulaşım biçimlerini teşvik eden ve yerleşim bölgelerini doğal ortama, Milwaukee'nin merkezine ve Brady Caddesinin ticari bölgesine bağlayan "yeni bir yol" olmuştur. Bunun yanında, köprünün altında oluşan zemindeki artakalan alan ise film festivalleri, yat yarışları, çeşitli nehir etkinliklerinin olduğu bir kent meydanına dönüştürülmüştür. Mevcut viyadüğün altında yer alan ve konumu itibariyle doğal gün ışığı almayan alan bakımsız ve tekinsiz görünmesine rağmen, beton bank ve tezgahlar ile yeniden düzenlenerek köprüyü kullanan yayalar için bir mola mekanı olarak kente geri kazandırılmıştır. Kent parkı niteliğinde tasarlanmış alanda, beton bankların geceleri aydınlatılıyor olması ve alandaki geçici performanslarla mekanın gece kullanımı ve daha güvenli bir yere dönüştürülmesi sağlanmıştır (Resim 4).

Diğer bir örnek, Londra'da Clerkenwell Sokağı üzerinde yer alan atıl bir benzin istasyonunun sinema mekanına dönüştürüldüğü "The Cineroleum" isimli projedir (Resim 5a). Bu proje, İngiltere'deki 4.000 adet atıl benzin istasyonunun yeniden kullanım potansiyeline yönelik bir deney olarak

Resim 4. Marsupial Köprüsü altında tasarlanan "Kent Meydanı"ndaki geçici aktiviteler (URL 12).
Image 4. Temporary activities in the Urban Plaza designed under the Marsupial Bridge (URL 12).

gerçekleştirilmiştir. Yeniden düzenlenen mekanda klasik sinema salonuna ilişkin elemanların düzenlenmesinde geri dönüştürülmüş ve bağışlanmış malzemeler kullanılmış; katlanabilir koltuklar yapı iskelesi panolarından üretilmiş; fuaye, okul sandalye ve masaları ile donatılmış; oditoryum çatı kaplama malzemesi kullanılarak dikilen büzgülü bir perdeyle çevrelenmiştir. Kar amacı gütmeyen Assemble isimli kuruluş ve gönüllüler tarafından deneme-yanılma yöntemiyle yerinde inşa edilen proje, yüksek katlı sinema salonlarının aksine sinemaya gitmenin sosyal deneyim yönünü ön plana çıkarmaktadır. Bulunduğu işlek sokaktan yalnızca bir perde ile ayrılan sinema mekanı (Resim 5b), yoldan geçenler için yarattığı açık gösterinin yanı sıra içerideki seyircilerin filmin hayal dünyasından sokağın gündelik tiyatrosuna akmasına izin vermektedir (URL 4).

Terk edilmiş bir mekanı kentliyle buluşturulan başka bir örnek, Şili'nin Valparaiso kentinde çöplerle kaplı bir arazinin, tiyatro, sirk ve müzik gösterilerine hizmet edecek esnek bir etkinlik mekanına dönüştürülmesi projesidir (Resim 6b). Üyeleri arasında tiyatro, sanat ve mimarlık okullarından mezun gençler bulunan Sitio Eriazo adlı kolektif, bu proje için, özellikle yerel koşul ve yaratıcılığın kullanılabildiği olanakları az olan ortamları seçen The Scarcity and Creativity Stüdyosunu alana davet etmiştir (URL 5). Alandaki çöpler kaldırıldıktan sonra alanın güvenliği için kapılar yapılmış, çeşitli aktiviteler için geçici mekanlar tasarlanmıştır. Öğrenciler, alandaki uzun zaman önce terkedilen binadan kalma dış duvarları tasarıma entegre eden, etkinlik alanının sokakla sınırını oluşturan bir konsept geliştirmiştir. Klasik tiyatro mimarisinden günümüze yorumlanan "Dalga" (The Wave) isimli mekanda, her biri farklı kotlara yerleştirilen oturma elemanları arasında bağ oluşturan örtüler dalga formundadır (Resim 6a). Çevredeki herkesin kullanımına açık geçici atölyelerin ve bir bostanın yer aldığı alanda servis birimleri ahşap iskeletin altında tasarlanmıştır.

Kentsel çevrenin iyileştirilmesi amacıyla pratik yaklaşımlarla kamusal yaşamı insanlara geri kazandırma

Resim 5a. Londra Clerkenwell sokağında yer alan atıl benzin istasyonu (URL 13); Resim 5b. "The Cineroleum", Londra (URL 14).
Image 5a. Idle petrol station on Clerkenwell street in London (URL 13); Resim 5b. "The Cineroleum", London (URL 14).

yaklaşımı benimseyen önemli kentsel hareketlerden biri, 2010 yılında Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde meydana gelen deprem sonrası kurulan ve giderek büyüyen "Boşluk Doldurma" (Gap Filler) girişimidir. Girişimciler, kullanılmayan boş alanlarda açık hava film gösterimleri, topluluk bahçeleri, dans pistleri, sanat gösterileri gibi kamusal nitelikli geçici süreli pratiklerle özellikle depremde kaybedilen sosyal ve kültürel alanların yeniden kente kazandırılmasını hedeflemiştir. Boş alanları dansla "işgal eden" Dans Otomatı (Dance-o-mat) projeleriyle (Resim 7) şehir şehir dolaşarak kentlerin artakalan mekanlarında insanların bir araya gelmelerini ve birlikte dans ederek zaman geçirmelerini sağlamışlardır. Bozuk parayla çalışan eski bir çamaşır makinasından dönüştürülen müzik sistemi, aydınlatma ve hoparlörden oluşturulan, herkesin kullanımına açık bir diskotek olarak kente kazandırılmıştır (URL 6).

Benzer bir örnek olarak, özellikle gözden kaçırılmış kentsel peyzajlarda, Heidi Duckler Dans Tiyatrosu'nun modern dans ve sokak sanatını buluşturduğu performanslar verilebilir. Bu tiyatro grubu, varoluş nedeni alışılmadık mekanların işgali olan, sık sık görsel sanatçıları ve müzisyenleri geçici kamusal etkinliklere dahil eden, alana özgü, yarı doğaçlama performanslar sahneleyen Los Angeles merkezli bir topluluktur. Topluluk, ilk kez 2017 yılında gerçekleştirdikleri "Enchanto Gölü" (Lake Enchanto) isimli performanslarıyla işlevini yitirmiş olan Enchanto tema parkını yeniden canlandırmışlardır. 1930'lu yıllar öncesinde tatil yeri olarak kullanılan Peter Strauss çiftliği, daha sonra büyük bir yüzme havuzuna, Enchanto gölü barajına, yürüyüş parkurlarına, dans pistine ve eğlence parkına sahip bir tema parka dönüştürülmüştür. Bugün parkta göl bulunmamakta, pek çok yapı harabe, havuz boş ve çitlerle çevrili durumdadır (Resim 8a). Topluluğun performansına ressam ve duvar sanatçısı Kim West'in alanda gerçekleştirdiği, drene edilmiş beton havuz içindeki duvar ve iskelelerde çok sayıdaki resim panolarından oluşan 35 metrelik kompozit bir duvar enstalasyonu eşlik etmiştir. Akşam saatlerinde, içerisine eski mayolar giymiş dansçıların indiği havuz alanına yaklaşık 200 seyirci katılmıştır (Resim 8b). Sanat eseriyle doğrudan temas halinde gerçekleştirdikleri dans performansını kavramsallaştıran performansın müzikleri, çiftliğe özgü bir

Resim 6a. "Dalga", Valparaiso, Şili (URL 15); Resim 6b. Etkinlik mekanında performans gösterisi (URL 15).
Image 6a. "The wave", Valparaiso, Chile (URL 15); Image 6b. Performance show at the event venue of "the Wave" (URL 15).

Resim 7. Dans otomatı etkinliği (URL 16).
Image 7. "Dance-O-mat" (URL 16).

işitsel parça yaratmak için alanın doğal seslerini işleyen müzisyen Davy Sumner tarafından hazırlanmıştır (URL 7). Böylece artakalan alanın hafızası, alanı anımsatan hem işitsel hem de görsel deneyimlerle yeniden canlandırılmıştır.

Sonuç Yerine

Kentlerin merkezi ve yerel yönetimleri tarafından geliştirilen stratejilerine ek olarak, herhangi bir finansal kaygı taşımayan geçici mekansal pratikler, kentin durağan, işe yaramayan alanlarını farklı eylemlere açmakta, onları kamusal yaşamı ve gündelik hayatı canlı tutan sosyal etkileşimin güçlü bir unsuru yapmaktadır. Küresel politika ve ekonomik etkiler altında insan ölçeğindeki mekansal tasarımların azaldığı kentsel yerleşimlere ve yaşam kalitesi azalan kamusal mekanlara karşı artakalan mekanların yeniden canlandırılmasında coğrafya değişse de benzer hikayelere rastlanmaktadır. Yazıda aktarılan örneklerden izlendiği gibi, artakalan mekanlar özgür doğası gereğince kentin alternatif etkinlik mekanlarına dönüştürülerek kente kazandırılabilmektedir. Bu bağlamda, artakalan mekanların, beklenmeyen olasılıklar sunarak kentliyi bir araya getiren aktivitelere zemin oluşturmasıyla "örtük kamusal alanlar" olarak davrandığını söylemek mümkündür.

Bugün gösteri sanatı gerçekleştirmek için tercih edilen mekanların değiştiği, daha sık olarak kentin açık alanların ve artakalan mekanların -sıklıkla terkedilmiş yapıların- seçildiği görülmektedir. Açık alanlarda kentsel donatılar dekorlaşırken, atıl kalmış binaların geçici ve deneysel kullanımlarla değerlendirilmesi giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle mekansal ihtiyaçları değişen ve alternatif gösteri kurgularına gereksinim duyan etkinlikler için kentlerde kullanılmayan veya terk edilen yapılar, etkileşim ve çoklu ortam kullanımının sağlanabilirliği açısından uygun görülmektedir. Ülkedeki toplumsal şartların etkisi ve tiyatronun bağımsızlaşması ihtiyacıyla birlikte sanatçılar, bireysel ya da kolektif olarak gösteri mekanlarını klasik sahnelerden eski depolar, apartman daireleri, imalathaneler vb. atıl mekanlara taşımıştır. Örneğin, İstanbul'da Altkat Sanat, Bo Sahne, Mekân-artı, Tatavla Sahne, Kumbaracı50, Craft Tiyatro gibi mekanlar bu anlamda ilk örneklerdir. Mevcut oldukları yerler, kuruluş biçimleriyle alternatif sahneler, muğlak yönetimsel yapıları ve mekânsal nitelikleri ile alternatif tiyatronun yeni mekanlarını temsil etmektedir. Terk edilmiş yapıların yeniden kullanım örneklerinin yanı sıra, özellikle Taksim, Kadıköy ve Karaköy semtlerinde sokak nişleri, kamusal sanat uygulamaları, geçici festival-atölye alanları gibi kamusal yaşamı destekleyen geçici müdahale örneklerine de rastlanmaktadır. Bu bölgelerde kentin artakalan mekanlarını sahneye dönüştüren etkinlikler, klasik sahne ve gösterilerden farklı olarak oyuncu-seyirci ilişkisinin etkileşim halinde olduğu deneyime açık ortamlar sunmaktadır.

Artakalan mekanlarda gözlemlenen geçici müdahalelerde bireyin etkileşiminin zamansal boyutu ile bağlantılı niteliklerden biri, teatralliktir. Bu nitelik, gündelikliğin çoğu kez geçici kentsel sahneler olarak işlev gören, ötekiyle karşılaşmalara izin veren, eşikler yaratan teatral sahnelerini oluşturmaktadır. Bu müdahalelerle mevcut düzenden ayrılan ve ötekiliğe açılan geçitler olarak artakalan mekanlar, her defasında birbirinden farklı karşılaşma ve etkileşim fırsatları sunarak yeniden tanımlanabilen alanlar olabilmektedir. Düzensiz zaman-mekan fragmanları olarak artakalan mekanların geçici kullanımlarla birlikte kamusal alanları destekleyen nitelikleri, yeni mevzuatların, yaklaşımların ve tasarım rehberlerine ilave edilecek yeni değerlendirme ilkelerinin gerekliliğini göstermektedir. Ülkemizdeki kentsel ve mimari planlama ile ilgili olarak mevcut yürürlükteki yaklaşımlar, artakalan mekanların değerlendirilmesi ve kamusal alanı destekleyecek geçici müdahaleler konusunda yeterli olanaklar sunmamaktadır. Bu noktada bir takım soru ve önerilerle devam

Resim 8a. Enchanto Tema Park'ındaki terkedilmiş yüzme havuzu (URL 17); Resim 8b. Heidi Duckler Dans Tiyatrosu'nun "Enchanto Gölü" gösterisi (URL 18)
Image 8a. Abandoned swimming pool at Enchanto Theme Park (URL 17), Image 8b. Heidi Duckler Dance Theater's "Lake Enchanto" performance (URL 18).

edilebilir: Artakalan bir mekanın taşıdığı fırsatlar mimar ve kent plancılarına neler söylemektedir? Programsız artakalan mekanların bireylerin sıradan taktiklerle sahiplenilmesi dikkate alındığında, kentin tüm parçalarının tasarlanması gerekli midir? Artakalan mekanlarda geliştirilen geçici çözümler, kentler için kalıcı stratejilere dönüşebilir mi?

Kentsel açık alanların tanımsızlaşan, ihmal edilen bir türü olan artakalan mekanların bir tasarım sorunsalı olarak ele alınması yerine, bu alanların kentsel stratejiler kapsamında değerlendirilerek resmi düzenlemelerin yanında bireylerin serbest ve enformel kullanımları ile desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu formel ve enformel birliktelik, tamamlanmamış yapılarıyla artakalan mekanların kentteki rolünü diğer kentsel mekanlardan ayırırken onları her seferinde yeniden tanımlanan açık alanlara dönüştürebilecektir. Bu alanlar için geliştirilen alternatif, kısa süreli, geçici kentsel çözümler, kente dair kalıcı ve uzun erimli dersler çıkarmak için önem taşımaktadır. Ancak bu şekilde günümüz koşullarına uygun, esnek, geçici kullanımlar geliştirilebilecek, kentsel mekânın sürekliliği ve mekânın sosyal yaşamla ilişkisi ön plana çıkarılabilecektir.

Notlar

1. Curl, J. S., ve Wilson, S., s.711. 2015.
2. Rahmann, H; Jonas, M., s. 10, 2011.
3. Brand, S. 1994; Jacobs, J. 2009; Trancik, R. 1986.
4. La Varra, G. 2000.
5. Boeri, S., Lanzani, A., ve Marini, E., s.597, 1993.
6. Solà-Morales, I., s.119, 1995.
7. A.g.e., s.119.
8. Van Eeghem, Elly, s.587, 2013.
9. Oswalt, P., Overmeyer, K., ve Misselwitz, P. 2012.
10. Courage, C., s.88, 2013.
11. Bu yazı, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında tamamladığı (2019) "Tanımsız Kentsel Açık Alanların Okunması ve Değerlendirilmesi Üzerine bir Yaklaşım Önerisi" başlıklı doktora tezinin literatür incelemeleri üzerinden geliştirilmiştir.

Kaynaklar

• Boeri, Stefano, Arturo Lanzani, ve Edoardo. Marini. "Nuovi spazi senza nome/New nameless spaces". Casabella 57, ss. 597–598 (1993).
• Brand, Stewart. How Buildings Age: What happens after they are built. Harmondsworth: Penguin Books, 1994.
• Courage, Cara. "The Global Phenomenon of Tactical Urbanism as an Indicator of New Forms of Citizenship". engage 32: Citizenship and Belonging 32 (2013): 88–97.
• Curl, James Stevens, ve Susan Wilson. The Oxford Dictionary of Architecture. Oxford University Press, 2015.
• Eeghem, Elly Van. "Urban Cracks: Sites of Meaning for Critical Artistic Practices". Critical Arts: South-North Cultural and Media Studies 27, sayı 5 (2013): 587–94.
• Jacobs, Jane. Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı. Editör Bülent Doğan. (Orijinal. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
• La Varra, Giovanni. "Post-It City: The Other European Public Spaces". İçinde Mutations, editör R. Koolhaas, S. Boeri, S. Kwinter, N. Tazi, ve H. U. Obist, 426–31, 2000.
• Oswalt, Philipp, Klaus Overmeyer, ve Philipp Misselwitz. Urban Catalyst: The Power of Temporary Use. DOM Publishers, 2012.
• Rahmann, Heike, ve Marieluise Jonas. "Urban Voids : the Hidden Dimension of Temporary Vacant Spaces in Rapidly Growing Cities", 2011, 1–11.
• Solà-Morales Rubió, Ignasi. "Terrain Vague". Anyplace 4 (1995): 118–23.
• Trancik, Roger. Finding Lost Space: Theories of urban design. John Wiley & Sons, 1986.
• URL 1. Anonim, "Turbo Island", Google Maps, 2019. https://goo.gl/maps/b29QmMHye4NRckt86
• URL 2. Terry, George Robertson. "Turbo Island is a 'space left over after planning' – and Bristolians want it back". The Guardian, 2018. https://www.theguardian.com/cities/2018/aug/21/turbo-island-is-a-space-left-over-after-planning-and-bristolians-want-it-back-gentrification.
• URL 3. Dallman, La. "Marsupial Bridge", 2006. https://www.ladallman.com/work#/marsupial-bridge/.
• URL 4. Assemble. "The Cineroleum", 2010. https://assemblestudio.co.uk/projects/the-cineroleum.
• URL 5. Anonim. "Kamu Performans Mekanı / 'Kıtlık ve Yaratıcılık' Mimarlık Atölyesi". mimdap, 2016. http://www.mimdap.org/?p=183731.
• URL 6. Hunn, P. (2017). Linking urban tactics to strategy http://architecturenow.co.nz/articles/linking-urban-tactics-to-strategy/
• URL 7. Dambrot, Shana Nys. "Modern Dance and Street Art Collide in an Abandoned Swimming Pool". vice, 2017. https://www.vice.com/en/article/vbgv33/modern-dance-street-art-abandoned-swimming-pool
• URL 8. https://epigram.org.uk/2019/02/10/turbo-island/
• URL 9. https://www.bristolpost.co.uk/news/local-news/turbo-island-stokes-croft-called-3856687
• URL 10. http://colinpantall.blogspot.com/2012/02/atget-and-terrain-vague.html
• URL 11. https://www.ladallman.com/marsupial-bridge
• URL 12. https://www.ladallman.com/urban-plaza
• URL 13. https://assemblestudio.co.uk/projects/the-cineroleum
• URL 14. https://www.archdaily.com/777156/the-cineroleum-assemble
• URL 15. https://www.archdaily.com/779261/the-wave-public-performance-space-the-scarcity-and-creativity-studio
• URL 16. https://gapfiller.org.nz/project/dance-o-mat/
• URL 17. https://www.daytrippen.com/peter-strauss-ranch-santa-monica-mountains-day-trip/
• URL 18. https://heididuckler.org/projects/lake-enchanto-2017/

* **Neslinur Hızlı Erkılıç, Arş. Gör. Dr.**
Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalı
** **Ayşen Ciravoğlu, Prof. Dr.**
Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Bina Bilgisi Anabilim Dalı

Leftover Spaces as Temporary Scenes of the City

NESLİNUR HIZLI ERKILIÇ, AYŞEN CİRAVOĞLU

» In today's cities that follow rapidly changing living conditions and new needs, the phenomenon of temporariness, as an alternative approach, plays an active role in the reorganization of urban spaces besides architectural and urban planning practices mainly developed over the phenomenon of permanence. Temporary interventions that prioritize the relationships and experiences of individuals can be community-based or local government-supported, as well as small-scale spatial interventions without waiting for managerial decisions. Temporary interventions that allow user participation and include an understanding of publicity are seen in public open spaces and typically leftover spaces known as abandoned, empty, neglected spaces of cities. This study is about the revitalization of leftover spaces by temporary activities involving performance art. The fact that performance art takes place in derelict, unprogrammed, empty spaces of the city with its experimental, sometimes improvised and 'spontaneous' character emerges as an significant development that enriches the public life and culturally revitalizes cities. This article examines the transformation of the leftover spaces into temporary stages and the changing stage/space perception through creative interventions such as temporariness, experimental activities and interactive approaches through examples from the world.